

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

LEGAL ASPECTS OF PERFECTION OF TAX CONTROL IN UKRAINE

Хуткий О.В.,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Східноєвропейського університету
економіки і менеджменту

Левчук С.В.,
викладач
Східноєвропейського університету
економіки і менеджменту

У статті розглянуто стан правового регулювання контролю держави у сфері оподаткування, наявні проблеми та характерні недоліки, напрями вдосконалення для досягнення більшої ефективності у забезпеченні мобілізації доходів до бюджетів та державних цільових фондів. Обґрунтовано пропозиції щодо: подальшого розвитку контрольної діяльності органів державної фіскальної служби; оновлення податкового законодавства; розширення можливостей у використанні податкової бази для зміцнення фінансової безпеки країни.

Ключові слова: податки і збори, податковий контроль, Державний бюджет, місцеві бюджети, органи державної фіскальної служби, Податковий кодекс, штрафні санкції, платники податків.

В статье рассмотрены состояние правового регулирования контроля государства в сфере налогообложения, существующие проблемы и характерные недостатки, направления совершенствования по достижению большей эффективности в обеспечении мобилизации доходов в бюджеты и государственные целевые фонды. Обоснованы предложения по: дальнейшему развитию контрольной деятельности органов государственной фискальной службы; обновления налогового законодательства; расширению возможностей в использовании налоговой базы для укрепления финансовой безопасности страны.

Ключевые слова: налоги и сборы, налоговый контроль, Государственный бюджет, местные бюджеты, органы государственной фискальной службы, Налоговый кодекс, штрафные санкции, плательщики налогов.

In the article the state of legal regulation of state control in the sphere of taxation, existing problems and characteristic weaknesses, areas of improvement to achieve greater efficiency in ensuring the mobilization of revenues to the budgets and state trust funds. Justified proposals for: the further development of the control of activity of bodies of the state fiscal service; update tax legislation; the expansion of opportunities to use the tax base to strengthen the financial security of the country.

Key words: taxes and charges, tax control, State budget, local budgets, bodies of the state fiscal service, Tax code, penalties, taxpayers.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання актуальними є проблеми, пов'язані з дієвістю існуючої податкової системи, забезпеченням ефективності її функціонування. Оскільки важливою складовою контролю у сфері фінансів є податковий контроль, як система забезпечення податкової дисципліни, досягнення належного стану нарахування та сплати податків, протидії та запобігання ухиленню платників від оподаткування, дотримання строків внесення обов'язкових платежів до бюджетів, актуальним є його подальше вдосконалення, піднесення якісного рівня.

На сьогодні основна мета контролю за оподаткуванням у державі – створення належних умов щодо забезпечення легалізації всіх доходів суб'єктами податкових правовідносин, режиму неухильного дотримання ними вимог податкового законодавства, що в кінцевому підсумку дасть змогу забезпечити повноту і своєчасність мобілізації коштів до бюджетів та державних цільових фондів.

В Україні назріла потреба приведення стану контролю у сфері оподаткування у відповідність із вимогами сьогодення, викликами, що пов'язані зі світовою кризою, для вдосконалення правового регулювання економічних відносин між державою та громадянами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стану та особливостей здійснення в Україні податкового контролю, ефективності його впливу на відносини держави та платників податків щодо наповнення бюджетів грошовими коштами знайшли відображення в наукових працях таких вчених, як Ю.А. Артеменко, О.В. Бронюк, В.В. Барабанова, Г.В. Василевська, Л.В. Голишевська, Л.І. Новосельська та ін. Проблематиці та напрямам удосконалення податкового контролю присвячені роботи Ю.О. Волкова, К.В. Хмільовської, Б.П. Яреми, В.П. Маринця. На проблемність визначення ефективності по-

даткового контролю звернута увага Н.М. Сковцова та М.П. Чорного.

Податковий контроль виступає гарантією задоволення публічних майнових інтересів та є важливим чинником соціально-економічної стабільності держави, її фінансової безпеки. Дослідження науковців свідчать, що для податкового контролю в Україні характерні певні недоліки як функції державного управління податковою системою, так і в здійсненні державою податкової політики, що суттєво впливає на економічну ситуацію у країні. Як зазначається у напрацюваннях вказаних вище фахівців, відбувається постійний розвиток податкового контролю як системи фінансових заходів під впливом розвитку суспільства, економічної ситуації в країні. Незважаючи на це, необхідним є його вдосконалення шляхом досягнення партнерських відносин органів виконавчої влади з платниками податків; зміна методів, структури та змісту адміністрування податків; забезпечення дієвості принципів оподаткування. На нашу думку, напрями розвитку податкового контролю в Україні потребують більш детального вивчення з метою його реформування.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі та чинному законодавстві визначено, що податковий контроль – самостійний вид державного фінансового контролю, спрямований на забезпечення дотримання податкового та іншого законодавства платниками податків, встановлення, ліквідацію та попередження податкових правопорушень.

Податковий кодекс України визначає правове регулювання напрямів, видів, форм та порядку здійснення контролю в оподаткуванні. У ст. 26.1 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) встановлено: «Податковий контроль – це система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і

своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи» [3]. Невід'ємним та важливим напрямом у реалізації контрольної діяльності є комплекс дій органів фіскальної служби, їх ефективність у використанні наявних резервів наповнення коштами бюджетів. Згідно зі ст. 62 ПКУ органами податкового контролю законодавчо закріплене застосування таких способів його здійснення: [3]

- ведення обліку платників податків, тобто взяття на облік усіх платників за їх місцезнаходженням – має на меті створення як умов для забезпечення контролю органами, що його здійснюють, так і для партнерських відносин з платниками. Він включає заходи контрольного регулювання щодо правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати податків, обов'язкових платежів, застосування штрафних (фінансових) санкцій, дотримання податкового законодавства [5, с. 85].

- інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної податкової служби [3] – передбачає комплекс заходів фіскальних органів зі збору, обробки та використання інформації, необхідної для виконання їх завдань та функцій [3]. В основному, це інформація, отримана: від платників податків у формі декларацій, розрахунків та документів звітності; від органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, банківських установ.

- проведення перевірок – здійснюється у формі як планових, так і позапланових, виїзних та невиїзних, документальних, камеральних та фактичних перевірок. Крім того, може проводитися експертиза, коли в ході перевірки необхідні спеціальні знання у галузі науки, мистецтва, техніки, економіки [3]. Такий вид податкової роботи є визначальним і забезпечує безпосередній контроль фіскальних органів за повнотою і правильністю обчислення податків та зборів шляхом порівняння податкової звітності, поданої платниками податків, з фактичними даними стосовно об'єкта та бази податкового обкладання, відображеної у податковому обліку [3].

Проте, на нашу думку, для досягнення найбільшої ефективності податкового контролю у забезпеченні дотримання податкового законодавства, стану функціонування всієї податкової системи необхідними є реалізація та належне поєднання всіх зазначених вище напрямів його здійснення.

У чинному ПКУ не передбачена можливість залучення до перевірок інших, крім фіскальних органів. Проте в державі ефективні перевірки проводять правомірно також аудиторські компанії та сертифіковані аудитори. Вважаємо, що для подальшого вдосконалення податкового контролю, крім визначених законодавством державних структур, до проведення перевірок при необхідності доцільно було б у подальшому залучати й інші органи.

Слід зауважити, що встановлений ПКУ порядок та підстави здійснення перевірок контролюючих органів у податковій сфері певною мірою обмежують права платників податків. Зокрема статтею 78 закріплено право органу фіскальної служби проводити документальні позапланові перевірки у випадку «подання платником податку уточнюючого розрахунку з відповідного податку за період, який перевірявся контролюючим органом» [3]. Це означає, що платник податків у випадку самостійного уточнення даних та показників податкового обліку ініціює, за вже перевірений період, загрозу здійснення чергової документальної позапланової перевірки податкового обліку.

Інші обмеження прав платників податків містить ст. 80 ПКУ щодо підстав для проведення фактичної перевірки. Вона може відбуватися за наявності обставин: виявлено факти, що свідчать про можливі порушення законів з виробництва та обігу піддакцизних товарів, здійснення платником розрахункових операцій, наявності ліцензій

тощо. Певним обмеженням прав платника вважаємо є те, що вона (перевірка) «здійснюється без попередження платника податків (особи)» на підставі наказу керівника фіскального органу, копія якого вручається платнику податків під розписку до початку проведення такої перевірки [3]. Такі положення ПКУ, на нашу думку, потребують змін у частині приведення його ст. ст. 78 та 80 у відповідність як із принципами оподаткування, так і з дотриманням прав платників податків.

Проведення перевірок платників податків контролюючими органами в межах їх повноважень спирається на норми ПКУ, які визначають підстави для проведення таких перевірок. Проте вони в окремих статтях викладені не досить чітко, тому потребують уточнення. Так, пунктом 78.1.7 ст. 78 ПКУ, зокрема, встановлено, що підставою для проведення документальної позапланової перевірки є початок процедури реорганізації юридичної особи (крім перетворення) [3]. Однак законодавчо не визначено період часу, з якого розпочинається процедура її реорганізації. На наш погляд, доцільним було б доповнити це положення більш чітким переліком випадків реорганізації.

Згідно із п. 85.4 ПКУ фіскальні органи мають право вимагати від платників у ході перевірки, крім первинних документів, що використовуються в бухгалтерському та податковому обліку, інші документи. Проте перелік таких документів ним не визначено [3]. Це призводить до можливості надання контролюючому органу документів, наявність яких законодавчо не передбачена, що порушує права суб'єктів господарювання. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом уточнення та внесення відповідних змін до ПКУ.

Вважаємо доцільним вдосконалити норму ПКУ щодо самостійного обчислення та сплати штрафу платником при виявленні ним самим факту заниження сум податку. Відповідальність за застосування такого штрафу покладається на контролюючий орган, який зобов'язаний його застосувати [3]. Таке положення, на наш погляд, порушує принцип соціальної справедливості, проголошений у ПКУ.

Як свідчить вивчення, контрольна робота не завжди дає можливість документально встановити порушення через приховувані операції платників. Тому податківці повинні, на наш погляд, застосовувати непрямі методи перевірок щодо платника з інших джерел, ніж його бухгалтерська звітність та документи обліку. Вважаємо, що необхідним є внесення законодавчих змін стосовно надання більших повноважень контролюючим органам для забезпечення протидії схемам ухилення від оподаткування.

Висновки. Сучасний стан податкового контролю в Україні має певні недоліки та потребує вдосконалення. Головною метою політики держави у цій сфері є: створення більших можливостей для реалізації його функцій, оновлення законодавчої бази, використання наявних резервів в організації податкового контролю, методів адміністрування податків та зборів, проведення іншої роботи у податковому обкладанні. Предметом вдосконалення контролю залишається також забезпечення ефективності проведення перевірок повноти використання бази оподаткування суб'єктами господарювання через сплату податків та зборів і своєчасність їх внесення до бюджетів та державних цільових фондів.

У сучасних умовах нагрілим є розв'язання проблеми – досягнення гармонізації відносин між податковими органами та платниками податків, встановленню між ними партнерських засад діяльності. Цього можливо досягти шляхом: формування у платників податків усвідомлення необхідності добровільної сплати податків для блага; попереднє та обов'язкове інформування населення про очікувані зміни в оподаткуванні; вдосконалення методів податкового контролю через зменшення перевірок суб'єктів господарювання та підвищення їх якості. Податкові правовідносини повинні узгоджувати інтереси як держави, так і платників, стимулювати господарську діяльність товаровиробників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2542-14>.
3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.
4. Про погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами : Закон України від 21.12.2000 р. № 2181-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2542>.
5. Кизилова Л.О., Кизилів Г.І. Організація податкового контролю : [навч. посібник]. – Х. : ХНАМГ, 2006. – 163 с.
6. Бронюк О.В., Мироненко А.І. Переваги та недоліки Податкового кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Economics/15_82103.doc.
7. Василевська Г.В. Податкова політика у регулюванні економічного зростання / Г.В. Василевська // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 39–43.